

Vrijdag 19 september 2025 – 20:00

ABDIJ AVERBODE

VocaMe

Hadewijch en de minne

Gerlinde Sämann

sopraan

Maria Hauer

sopraan

Sigrid Hausen

mezzosopraan, fluiten & bhakti

Petra Noskaiová

mezzosopraan

Anna Eggersberger

harpen

Ernst Schwindl

draailier

Michael Popp

vedel, santur, dilruba, klokken & saz

Programma

INLEIDING DOOR KATELIJNE BOON

Hadewijch, 13de eeuw, Brabant

Tsaermeer sal in corten tide

Men mach den nuwen tijt

Tsaermeer ontspringhen ons die bloemen

Note Dame School, 13de eeuw, Tekst: W. v. Châtillon

Sol sub nube latuit

Hadewijch, 13de eeuw, Brabant

Dit nuwe jaer es ons ontstaen

Om grote minne in hoghe ghedachte

Die voghele hebben langhe geswegen

Anoniem, Cividade, 14de eeuw

Ave gloriosa

Hadewijch, 13de eeuw, Brabant

Die tijt vernuwet met sinen jaren

Die voghele sijn nu blide

Traditioneel Corsicaans, tekst uit de vroegchristelijke tijd, ca. 4de eeuw

Tota pulchra es Maria

Hadewijch, 13de eeuw, Brabant

Al es dit nuwe jaer begonnen

Hadewijch en de minne

De lyriek van Hadewijch is een unicum in de Europese literatuur van de middeleeuwen. Voor haar liedteksten over de mystieke minne vermengde ze motieven uit de hoofse lyriek en ridderepiek met thema's uit Latijnse traktaten over meditatie en contemplatie. Voor de melodieën gebruikte ze zowel profane trouwèrechansons als religieuze hymnen. Met al die ingrediënten brouwde ze een eigen mystieke lyriek die we typisch 'Hadewigiaans' kunnen noemen - we kennen er geen voorlopers van en geen navolgers.

Hadewijch

Over de historische figuur die achter de schrijfster Hadewijch schuilgaat weten we zo goed als niets. Haar teksten gaan uitsluitend over de mystieke liefde en bevatten geen biografische informatie. Er zijn slechts twee middeleeuwse bronnen overgeleverd die naar haar verwijzen. Daarin wordt Hadewijch omschreven als een charismatische figuur, een heilige, die anderen hielp om spiritueel volwassen te worden en daartoe teksten schreef. Met dat profiel past ze in de zogenaamde 'religieuze vrouwenbeweging van de dertiende eeuw' die in het toenmalige hertogdom Brabant en prinsbisdom Luik floreerde. Veel vrouwen kozen er voor een radicaal spiritueel leven buiten de kloostermuren. Deze beweging vormde het begin van de begijnencultuur die zo typisch is voor de Zuidelijke Lage Landen.

Hadewijch schreef haar teksten voor geestverwanten die haar ideeën deelden. Ze was er beducht voor dat haar teksten buiten die kring verspreid zouden geraken. In de dertiende eeuw konden andersdenkenden makkelijk vervolgd worden. Dat gold bij uitstek voor vrouwen. In een van haar prozateksten – Hadewijch schreef naast poëzie ook visioenen en brieven – maakt ze gewag van 'een begijn die omwille van haar oprechte minne door meester Robbaert werd gedood'. Deze Robbaert is Robert le Bougre, de Franse inquisiteur die in het tweede kwart van de dertiende eeuw in het graafschap Vlaanderen actief was. En uit een terloops zinnetje kunnen we opmaken dat Hadewijch op het moment dat deze brief schreef zelf in een precaire situatie zat. Ze vraagt de geadresseerde om zich geen zorgen over haar te maken, want: 'of ik nu verbannen ben of gevangen zit: het is allemaal het werk van de minne'.

Minne

Hadewijchs liedteksten gaan over de minne, niets dan de minne. In de 45 liederen die we van haar kennen komt het woord 'minne' net geen duizend keer voor. Haar spiritualiteit sluit aan bij de liefdesmystiek die vanaf de twaalfde eeuw opgang maakte, aanvankelijk in kloosters, later ook daarbuiten. De Hadewigiaanse minne is geen emotie, geen gevoel. Minne is de naam voor de goddelijke, scheppende kracht die in alles wat is, aanwezig is - de basistrilling van het leven als het ware.

Hadewijchs teksten leren hoe zich daar op af te stemmen. De beste weg daartoe is volgens Hadewijch: verliefd worden op de liefde, een minnaar worden van de minne. En dat met zo'n excessief verlangen dat alles wat niet de liefde is naar de achtergrond verdwijnt.

In haar liedteksten bezingt Hadewijch alle facetten van de soms heerlijke, soms lastige liefdesrelatie tussen de minnaar en de goddelijke minne. Zij verbeeldt die relatie als een ridderqueeste: net zoals de hoofse ridder in dienst van zijn beminde dame het vertrouwde hof verlaat en in het donkere woud gevechten levert met vijanden met als doel een nobele ridder te worden die zijn mooie dame waard is, trekt in haar liederen een ridder-minnaar op queeste in de eigen geest om daar de strijd aan te gaan met innerlijke demonen zoals angst, gemakzucht en hoogmoed. De moedige minnaar die de ondeugden weet te verslaan maakt in zichzelf ruimte om de goddelijke Minne te vinden en met haar te versmelten.

Om het avontuur van de mystieke liefde te beschrijven heeft Hadewijch beklijvende woorden gemunt. Het heftige verlangen van de ziel naar de goddelijke minne noemt zij *orewoet*; het genot van de mystieke versmelting *gebruken* (genieten); de pijn van het gemis gebreken. Zolang de mens op aarde leeft wisselen *gebruken* en *gebreken*, vreugde en gemis, elkaar noodzakelijkerwijs af. De volwassen mysticus weet echter dat die tegenstellingen slechts schijn zijn en dat achter alle opposities de ene, eeuwige minne schuilt - *die minne es al*, zoals Hadewijch het zegt in een van haar brieven. Vanuit verbondenheid met de eeuwige minne slaagt de volgroeide minnaar erin om op aarde het *gebruken* te ervaren in het gebreken, zoals dat door Christus werd voorgedaan.

Liederen

Tot enkele decennia terug werden Hadewijchs liederen 'strofische gedichten' genoemd. De handschriften waarin de 45 gedichten die we van haar kennen zijn overgeleverd, bevatten geen melodieaanwijzingen. De strofische vorm wijst er echter op dat het om liederen gaat, wellicht om contrafacten: nieuwe liedteksten geschreven op al bestaande melodieën. Hadewijch was dus hoogstwaarschijnlijk geen componist zoals bijvoorbeeld Hildegard van Bingen dat wel was.

Wetenschappelijk onderzoek door medioneerlandicus Frank Willaert (Antwerpen) en de betreurde musicoloog Louis Peter Grijp (Utrecht) heeft uitgewezen dat Hadewijch voornamelijk gebruik heeft gemaakt van Franse *trouvère* chansons. Ze herbruikte melodieën van onder meer Gace Brulé (bv. Lied 2: *Tsaermeer sal in corten tide*) en Thibaut de Champagne (bv. Lied 9: *Die voghele hebben langhe geswegen*). Daarnaast schreef ze ook teksten op religieuze liedvormen: haar liederenbundel bevat zes *rondelli*, dat is een Latijnse liturgische liedvorm waarop werd gedanst, en daarnaast twee hymen (waaronder Lied 33: *Die tijt vernuwet met sinen jaren*) en een Mariasequens.

In het kader van de editie van de Liedereren door Veerle Fraeters en Frank Willaert (Historische Uitgeverij Groningen, 2009) heeft Louis P. Grijp voor 19 van de 45 liederen een mogelijke melodie gereconstrueerd. Ze staan intussen op het repertoire van oude muziekensembles en worden op nationale en internationale podia ten gehore gebracht. Dit concert van het ensemble VocaMe is bijzonder omdat ze niet alleen een verfrissende interpretatie brengen van de al bekende liederen maar ook een nieuwe melodie presenteren voor twee liederen waarvoor tot nog toe geen melodie voorhanden was (Lied 28: *Die voghele sijn nu blide* en Lied 41: *Al es dit nuwe jaer begonnen*).

Mystieke performance

Wat precies de rol de melodie is geweest voor Hadewijch en haar kringgenoten kunnen we niet meer achterhalen. Zeker is dat Hadewijch de kadans van een lied dat ze kende in het achterhoofd had bij het dichten van een nieuwe tekst zodat ze over een vorm beschikte waarin haar woorden geboren konden worden. In deze minimalistische hypothese is de rol van de melodie daar uitgespeeld. De maximalistische hypothese is dat de liederen wel degelijk werden gezongen. Naar het hoe daarvan kunnen we slechts gissen. Het hoofse chanson was een solo-performance voor publiek. Religieuze zang in liturgische en para-liturgische context was collectief. Of het nu om declameren ging of zingen, om solistische uitvoering of gemeenschappelijke zang, Hadewijchs lyriek was bedoeld als een orale performance waarbij zanger en luisteraar zich identificeerden met de ridder-minnaar en samen met hem op queeste trokken om Dame Minne te vinden en een met haar te worden. Een mystieke performance waarbij men zich door tekst en klank van het lied liet vormen, in het verlangen zich om te vormen tot louter minne. Met hun geïnspireerde interpretaties biedt VocaMe ons vandaag de mogelijkheid om over eeuwen heen de mystieke trilling van Hadewijchs minnelyriek te ervaren.

Veerle Fraeters

Teksten

Tsaermeer sal in corten tide

Tsap vanden wortelen opwaert slaen;
Daer bi sal, verre ende wide,
Beempt ende cruut sijn loef ontfæen.
Dies soe hebben wij sekeren waen:
Die voghele werden blide.
Die gheet in minnen te stride
Hi sal verwinnen saen,
Opdat hi niet en mide.

Die niet en spaert vore hoghe minne,
Hi es aen alle sine werke vroet.
Die minne es Joncfrouwe ende coninghinne,
Die meneghen maect hoghen moet;
Soe dat hi al hare goet,
Set toe cracht ende sinne,
Daer minne dat werc ane kinne:
Hoe welt si hare tiersten doet,
Hi es die minne verwinne.

Hoe suete es minne in hare natuere,
Dat si alle andere cracht verwint.
Die mint hi doghet sware avontuere,
Eer hi hem ane minnen sede bekint;
Dat hi van hare al si ghemint,
Soe smaect hi bettere ende suere;
Hine mach ghedueren ene uere,
Eerne minne al in minne bint
Ende in ghebrukene vuere.

Die om ghebruken in minne haket
Hi sal verwinnen al sinen noet;
Hine mach niet sterven dien Minne gheraket,
- Hare name amor es: van der doot -
Die dade dat die minne gheboet
Ende daerinne niet en ghebrake.
Si es welde van alre sake;
Minne es dat levende broet
Ende boven alle ghenuechte in smake.

*Straks zal het sap in de wortels
snel opwaarts dringen.
Daardoor gaan weiland en gewas alom groenen.
Hiervan zijn we zeker:
de vogels worden blij.
Wie het strijdperk van minne betreedt,
zal spoedig overwinnen,
mits hij niets ontziet.*

*Wie niets nalaat voor hoge minne,
die handelt juist in al wat hij doet.
De minne is jonkvrouw en koningin,
die menigeen bezielt met geestdrift,
zodat hij aan al het goede dat hij van haar krijgt,
wilskracht en vurigheid toevoegt,
waar minne het werk aan kan herkennen.
Hoe onbedwingbaar zij zich eerst ook voordoet,
hij is het die minne overwint.*

*Hoe zoet is de minne
dat ze alle andere krachten overwint!
Wie mint, doorstaat zware avonturen.
Voor hij de aard van de minne écht kent,
zodat hij volledig door haar kan worden bemind,
proeft hij bitter en zuur.
Hij kan het geen uur uithouden,
voordat minne hem geheel in minne aan zich bindt
en in het genieten binnenleidt.*

*Wie naar geniëting in minne hunkert,
zal al zijn smart overwinnen.
Wie door minne wordt getroffen, kan niet sterven
– haar naam ‘amor’ betekent ‘afwezigheid van dood’
als hij alles zou doen wat minne gebod
en daarin niet tekort zou schieten.
Zij is geheel en al gelukzaligheid.
Minne is het levend brood
en haar smaak gaat alle geneugten te boven.*

Men mach den nuwen tijt

Wel bekinnen overal:

Die voghele hebben delijt;
Die bloemen ontspringhen in berch in dal.
Waer so si staen,
Si sijn ontgaen
Den wreden wintre diese qual.
Ic ben ontdaen,
Mij en troeste saen
Die minne jeghen mijn ongeval.

Die minne die al verwint
Hulpe mi dat ic moet verwinnen,
Ende si die alle noet bekint
Onne mi dat ic moet bekinnen
Hoe swaer dat mi staet,
Hadde ics raet,
Te ontbeidene dies ghebrukens van minnen:
Die wrede raet
Die daer jeghen gaet
Bedrueft die cracht van minen sinnen

Bi minnen mach ic al
Verwinnen mine ellendeghe noet;
Ic weet wel dat ic sal.
Doch hebbic meneghen wederstoet
Die mi doet sterven
menich werven,
Sint minne mi ierst van binnen scoet.
Ic wille alles derven,
Tote dat mi wilt erven
Die minne int rike dat si mi boet.

In minen jonghen daghen,
Doen mi die minne ierst jeghen vacht,
Tonetsi mi grote ghelaghen:
Hare wise, hare rike, hare goedde, hare macht.
Doen ic met hare omghinc,
Ende ic ontfinc
Hoe swaer dat mi staet,
Hadde ics raet,
Te ontbeidene dies ghebrukens van minnen:
Die wrede raet
Die daer jeghen gaet

*Je kunt het nieuwe seizoen
wel overal bespeuren.
De vogels vermaken zich,
de bloemen ontluiken in berg en dal.
Waar ze zich ook bevinden,
ze zijn ontsnapt
aan de wrede winter, die ze kwelde. I
k ben verloren,
als de minne me niet snel
te hulp komt tegen mijn rampspoed.*

*De minne, die alles overwint,
help me dat ik mag overwinnen,
en zij, die elke nood kent,
gunne mij dat ik mag inzien
hoe zwaar de opdracht wel is
– wist ik maar raad –
te moeten wachten op het genieten van minne.
De wrede raad,
die daartegen ingaat,
ondermijnt de kracht van mijn vermogens.*

*Met minne kan ik
mijn ellendige nood helemaal te boven komen.
Ik weet wel dat ik dat ook zal.
Toch heb ik veel tegenspoed,
die mij dikwijls
doet sterven,
sinds minne mij voor het eerst in het hart trof.
Ik wil alles ontberen,
totdat minne me in bezit wil stellen
van het rijk dat ze me beloofde.*

*In mijn jonge dagen,
toen de minne me voor het eerstaanviel,
toonde ze megrote heerlijkheden:
haar wijsheid, haar rijkdom, haar goedheid, haar
macht. Toen ik met haar omgang had
en ik me bereid verklaarde
hoe zwaar de opdracht wel is
– wist ik maar raad –
te moeten wachten op het genieten van minne.
De wrede raad,
die daartegen ingaat,*

Bedrueft die cracht van minen sinnen.

Ik weet wel dat de minne
levet, al stervic aldus vele.
Want icse levende kinne,
Verdraghic wel al gherne in spele.
Meswal ende oetmoet,
Si arch, si goet,
Ik ben diet gherne den vreemden hele.
Mijn hoghe moet
Es dies wel vroet
Dat minne met minne oersaten sele.

Tsaermeer ontspringhen ons die bloemen,

Ende andere crude menichfout.
Oec salmen die edele herten doemen,
Die leven in minnen ghewout.
In minnen settic mijn behout,
Ende mine ghewout in hare hande;
Van hare en eysic ander scout,
Dan ic al blive in haren bande.

Die hogher minnen dienen sal,
Hine mach ontsien ghene pine;
Hi sal hem gheven al om al,
Om hogher minnen ghenoechte sine;
Ende eest tsake dat hi iet fine,
So mach hi wel die waarheit kinnen:
Dat hi meer ne werdet in scine
Meester van rechter minnen.

Die minnen willen wel ghenoeghen,
Ik rade hen dat si niet en sparen,
Ende si hare wesen daertoe voeghen
Dat si met niede in storme dorevaren,
An hare danc diere mercaren,
Die so staen na hare pine.
Wat sise dan moghen swaren,
Hen staet altoes vri te sine.
Traghe herten ende nederen sinnen
Hen blijft verborghen tgrote goet,
Dat die ghene wel bekinnen,
Die leven in minnen orewoet;
Want si doen menich scoen ghemoet
Instorme ende in avontuere:
Hets recht dat si hebben spoet
Inder minnen hoghe natuere.

*De wrede raad, die daartegen ingaat,
ondermijnt de cracht van mijn vermogens.
Ik weet wel dat de minne leeft,
al sterf ik zelf zo vaak.
Omdat ik weet dat ze leeft,
verdraag ik alles wel met genoeg.
Smaad en gunst,
slechtheid of goedheid,
ik houd het graag voor de vreemden verborgen.
Mijn hooggestemd gemoed
weet heel goed
dat minne het met minne zal belonen.*

*Weldra ontluiken de bloemen en vele andere
gewassen. Toch zal men de edele herten
veroordelen, die in de macht van minne leven.
Aan minne vertrouw ik mijn heil toe
en mijn macht leg ik in haar handen.
Van haar vorder ik geen andere schuld
dan dat ik helemaal in haar boeien mag blijven.*

*Wie hoge minnen wil dienen,
mag tegen geen moeite opzien.
Hij moet zich helemaal inzetten
om hoge minne voldoening te geven.
En als hij ook maar een beetje talmt,
dan mag hij wel zeker weten
dat hij stellig nooit
een meester over ware minne wordt.*

*Wie minne helemaal willen bevredigen,
raad ik aan dat ze zich niet inhouden
en dat ze zich erop toeleggen
strijdlustig door alles heen te stormen,
in weerwil van die vitters,
die er zo op uit zijn hen te pijnigen.
Hoe lastig die het hen ook kunnen maken,
zij zullen altijd vrij zijn.
Voor lauwe harten en laag-bij-de-grondse zielen
blijft het grote goed verborgen,
dat degenen wel leren kennen die leven in
minnerazernij. Want zij doen vele fraaie aanvallen
tijdens bestormingen en avonturen.
Met recht hebben ze voorspoed
in de hoge minne.*

Sol sub nube latuit,

sed eclipsis nescius,
cum se carni miscuit
summi patris filius.
Maritari noluit
verbum patris altius,
nubere non potuit
caro gloriosius.
Gaude, nova nupta!
Fides est et veritas,
quod a carne deitas
non fuit corrupta.
Qui solus eternus est
et qui regit omnia,
quod non erat, factus est,
nec tamen res alia;
illum, qui solutus est,
stricta ligat fascia,
iacet, qui immensus est,
inter animalia.

Dit nuwe jaer es ons ontstaan.

Dies si god ghebenedijt.
Hi mach gherne den tijt ontfæen
Die van minnen hevet delijt,
Ende die dan kint in sinen sinne
Dat hi pine om hoghe minne
Gherne wilt doghen in allen tijt.

In allen tiden moet men doghen
Die hogher minnen dienen sal,
Ende sinen dienst in minnen, hoghen,
Sal hi van hare hebben gheval
Ende sal hi die natuere bekinnen
Daer die minne in mint met minnen,
Die hem sen ende herte stal.

Nuwe tijt ende nuwe minne,
Dat wondet beide in enen gront.
Dat ict over nuwe bekinne,
Dat heeft mijn herte nu ghewont:
Dat die edele figure
Verborghen in hare subtile natuere
Vore ons es so langhen stont

*De zon verborg zich onder wolken,
maar zonder duisternis of nacht,
toen zich met vlees verenigde
de Zoon van God, de hoogste Macht.
Het eeuwig Woord van God de Vader
wilde geen aards huwelijk gaan;
geen vlees kon heerlijker verbonden
met 's hemels Bruidegom ooit staan.
Verheug u, nieuwe bruid van Christus!
Het is geloof, het is zo waar:
het vlees heeft nimmer God aangetast,
de godheid bleef onschendbaar daar.
Hij die alleen in eeuwigheid leeft,
en alles draagt, beheerst en leidt,
werd wat Hij niet was, mens geworden,
en bleef nochtans dezelfde Hij.
Hem, die van eeuwigheid is vrij,
omsluit een doek, een strak verband;
Hij, die onmetelijk en groot is,
ligt tussen dieren neer geplant.*

*Het nieuwe jaar is aangebroken,
God zij hiervoor geprezen.
De lente wordt met graagte verwelkomd door
diegene die van minne vreugde ontvangt,
en dan in zichzelf erkent
dat hij graag bereid is om voor hoge minne te
allen tijde pijn te doorstaan.*

*In alle seizoenen moet diegene lijden,
die edele minne wil dienen,
en moet hij zijn minnedienst vermeerderen,
als hij van haar voorspoed wil verkrijgen
en als hij wil ervaren
hoe de minne met minne mint,
die hem van zijn hart en verstand beroofde.*

*Een nieuw seizoen en nieuwe minne
slaan beide een wonde in hetzelfde hart.
Dat ik dit als iets nieuws ervaar,
dat heeft nu mijn hart verwond:
dat deze edele gestalte
in haar subtile natuur
zo lang voor ons verborgen blijft.*

Die nuwen tiden in minnen diende.
Dat scene nu herde nuwe sake.
Want men vindt nu letteltiede
Die staen na rechter minnen smake.
Want den wreden vreemden blivet verholen
Hoe mi mijn herte hevet verstolen
Die tijt daer ic altoes na hake.

*Dat iemand in nieuwe seizoenen in minne zou
dienen, dat zou nu wel iets heel nieuws lijken.
Want men vindt nu maar weinig mensen
die naar de smaak van ware minne streven.
Want de wrede vreemden blijft onbekend
hoe het seizoen, waar ik altijd naar verlang,
mij van mijn hart heeft beroofd.*

Om grote minne in hoghe ghedachte

Willic wesen al minen tijt;
Want si mi met harer groter crachte
Mine nature maect so wijt,
Dat ic mijn wesen al verpachte
In die hoghe gheboort van haren gheslachte.
Alse ic wil nemen vri delijt,
So werpt si mi in hare hachte.

*Over de grootse minne wil ik
hoge gedachten koesteren, mijn leven lang,
want met haar grote kracht
verruimt ze mijn natuur zozeer
dat ik heel mijn wezen in pacht geef
om hooggeboren te worden uit haar geslacht.
Wanneer ik haar vrij wil genieten,
slaagt ze me in haar boeien.*

Dit es wonder groet te verstane:
Der minnen nemen ende hare gheven;
Alsi mi gheeft troest te ontfane,
So wordet vruchten ende beven.
Der minnen biddic ende mane,
Dat si die edele herten spane
Dat si in minnen toene dus bleven
In nederen twivele, in hoghen wane.

*Het is een moeilijk te vatten wonder,
het nemen en geven van de minne.
Wanneer ze me troost te ervaren geeft,
dan wordt het angst en beven.
Ik vraag en smeeke de minne
dat zij de edele herten zo verlost
dat ze in de toon der minne blijven,
in diepe wanhoop, in hoge verwachting.*

Haken, merren, beiden langhe
Na dien tijt, die selve es minne,
Doet versmaden vremde ghemanghe,
Ende toent verliese ende groete ghewinne.
Fierheit raedt mi dat ic hanghe
So vaste in minnen, dat ic bevanghe
Een wesen boven alle sinne:
Die toen verhoghet alle sanghe.

*Verlangen, hunkeren, lang wachten
op de tijd, die zelf minne is,
doet vreemde gezellen versmaden
en toont wat verlies is en wat grote winsten.
Fierheid raadt me aan dat ik me
zo vast aan minne hecht dat ik
een toestand bereik die alle begrip te boven
gaat. Die toon overstijgt alle melodien*

Die voghele hebben langhe geswegen

Die blide waren hier te voren:

Hare bliscap es gheleghe,
Dies si den somer hebben verloren;
Si souden herde saen gheseghen,
Hadden sine weder ghecreghen;
Want si hebbenne vore al vercoren,
Ende daer toe worden si gheboren:
Dat machmen dan an hen wel horen.

Die moghende metter sterker handt,
Op hen verlatic mi noch sere,
Die altoes werken in minnen bandt
Ende en ontsien pine, noch leet, noch kere,
Sine willen dorevaren al dat lant
Dat minne met minnen in minne ye vant;
Hare fine herte es so ghehere;
Die weten wat minne met minnen lere
Ende hoe minne die minne met minnen ere.

Waeromme soude dan ieman sparen,
Ochtemen minne met minnen verwinnen mach,
Hine soude met niede in storme dorevaren
Op toeverlaet van minnen sach,
Ende minnen ambacht achterwaren?
Soe soude hem die edelheit openbaren.
Ay, daer verclaert der minnen dach,
Daer men vore minne nie pine en ontsach
Noch van minnen nie pine en verwach.

Dicke roepic hulpe alse die onverloeste.
Lief, wanneer ghi comen selt,
So noepti mi met nuwen troeste,
So ridic minen hoghen telt,
Ende pleghe mijns liefs als alvreoeste,
Ochte die van norden, van suden, van oesten
Van westen al ware in mijnre ghewelt.
So werdic saen te voete ghevelt.
Ay, wat holpe mijn ellende vertelt!

*De vogels die vroeger vrolijk waren,
zwijgen sinds lang:
hun vreugde is vergaan
omdat ze de zomer verloren hebben.
Ze zouden snel weer triomferen,
als ze hem terug hadden gekregen.
Want ze verkiezen dat seizoen boven alles
en ze zijn ervoor geboren.
Dat kan men dan aan hen goed horen.*

*Nog steeds vertrouw ik zeer
op de krachtigen met de sterke hand,
die, gebonden aan de minne, altijd door werken
en geen inspanning, pijn of tegenslag vrezen,
maar juist het hele gebied willen doorkruisen
dat minne ooit met minne in minne ontdekte.
Hun edele hart is zo voortreffelijk.
Zij weten wat minne met minne leert
en hoe minne de minne met minne eert.*

*Waarom zou iemand dan talmen, als men minne
met minne kan overwinnen?
En waarom zou hij niet met hartstocht blijven
stormlopen in vertrouwen op de macht van de
minne, en het werk van de minne ter harte nemen?
Dan zou de edelheid zich aan hem openbaren.
Ach, daar breekt de dag der minne aan,
waar voor de minne nooit een inspanning uit de
weg werd gegaan en geen inspanning voor de
minne ooit te zwaar woog.*

*Vaak roep ik om hulp als een vrouw in barensnood:
lief, wanneer jij komen zal,
dan spoor je me aan met nieuwe troost.
Dan rijd ik met fiere stap
en ga ik met mijn lief om als een overgelukkige,
alsof noord, zuid, oost en west
geheel in mijn macht zouden zijn.
Maar dan word ik plots van mijn paard gegooid.
Ach, wat helpt het dat ik over mijn verlatenheid
vertel.*

Ave gloriosa mater salvatoris
ave speciosa virgo flos pudoris,
ave lux iocunda thalamus splendoris,
ave speciosa salus peccatoris.

Ave vite via casta munda pura
dulcis mitis pia felix creatura.
Parens modo miro nova paritura
virum sine viro conta legis iura.

Virgo virginum,
expers criminum,
decus luminum, celi domina.
Salus gentium,
spes fedelium,
lumen cordium,
nos illumina.

Nosque filio
tuo tam pio
tam propitio
reconcilia,
et ad gaudia
nos permnia
duc prece pia,
Virgo Maria.

Die tijt vernuwet met sinen jaren

Die daghe lichten, die doncker waren.
Die minne begheren ende moeten ontbaren
Het es wonder datse niet en vervaren
Dit nuwe jaer es comen in.
Die hevet ghekeert sinen sin,
Dat hine wilt sparen meer no min
Vore minne, sine pine wert al ghewin.

Maer die van minnen sijn gheboren,
Ende te haerre natueren sijn vercoren,
Sine sparen ghene pine daer voren,
Si leven altoes in heyleghen toren.
Dien hogher minnen natuere gherijnt,
Hi es die altoes gherne pijnt,
Alse an sine werken wale sciijnt:
Het dunct hem emmer onghelijnt.

*Wees gegroet, glorieijke Moeder van de Verlosser
wees gegroet, schone Maagd, bloem der
zuiverheid, wees gegroet, bron van vreugde,
bruid vol luister, wees gegroet, heil der zondaars.*

*Wees gegroet, weg van leven, kuis, rein en zuiver,
zoet, zachtmoedig, vroom en zalig schepsel.
Wonderlijk baart gij nieuw het Leven,
de manloze Maagd, de wet te boven.*

*Maagd der maagden,
vrij van elke schuld,
sieraad van het licht, vrouwe des hemels.
Heil der volken,
hoop der gelovigen,
licht van harten,
verlicht ons.*

*En verzoen ons
met uw Zoon, zo goed,
zo vol erbarmen,
door uw voorspraak mild;
en leid ons eenmaal
tot eeuwige vreugde,
door uw gebed,*

*Het seizoen vernieuwt zich samen met het jaar.
De dagen, die donker waren, worden licht.
Dat zij die minne begeren en haar moeten
ontberen, niet te gronde gaan, mag een wonder
heten. Het nieuwe jaar is aangebroken. Wie zich
erop toelegt in het geheel niets te ontzien
voor minne, diens inspanning is niets dan winst.*

*Maar wie uit minne geboren zijn
en tot haar natuur zijn uitverkoren,
zien tegen geen inspanning op;
zij leven voortdurend in heilige hartstocht.
Wie door de hoge minne zelf wordt aangeraakt,
spant zich altijd graag in,
wat uit zijn werken ook wel duidelijk wordt:
ze lijken hem altijd ontoereikend.*

Nu, ic bevele der heylegher minnen
U allen die minne wilt bekinnen,
Ende daer voren en spaert in ghenen sinnen
Met nuwen vlite te wonen daer binnen.
Met nuwen verlichtenne hebdt nuwen vlijt,
Met nuwen werken sat nuwe delijt,
Met nuwen storme nuwen hongher so wijt,
Dat nuwe verslende nuwe eweliken tijt.

*Nu beveel ik bij de heilige minne
jullie allen aan, die de minne willen ervaren,
en daarom op geen enkele manier verzuimen
om met nieuwe ijver in haar te wonen.
Put nieuwe ijver uit nieuwe troost,
overvloedig nieuw genot uit nieuwe werken,
uit nieuwe stormen nieuwe honger, die zo groot
is, dat het nieuwe het nieuwe eeuwig moge
verslinden.*

Die voghele zijn nu blide

Die de winter dwanc.
So selen in corten tijde,
Dies hebbe die minne danc,
Die fiere herten, die hare pine
Ghedoghet hebben over lanc,
Op toeverlaet van minnen.
Si hevet so rike ghewout:
Si sal hen gheven sout
Boven allen sinnen.

*De vogels zijn nu blij na een winterlange kwelling.
Dat zullen binnenkort ook zijn
– de minne zij erom geprezen –
de fiere herten, die sinds lange tijd,
vertrouwend op minne,
hun smarten hebben verdragen.
Ze heeft zo'n grote macht:
ze zal hen een loon geven dat elk verstand te
boven gaat.*

Ay, wat sal hen dan ghescien
Die levet na der minnen raet?
Want hine sal nieman sien
Die sine moet verstaet.
Men sal met vremden oghen
Hem toenen wreet ghelaet;
Want hem sal niemant kinnen
Wat node hi ghedoghet
Eer hi sinen moet verhoghet
In orewoede van minnen

*Ach, wat zal hem dan overkomen,
die leeft volgens de raad van de minne?
Want hij zal niemand zien,
die voor zijn leed begrip opbrengt.
Met vreemde ogen zal men
zich als een vreemde tegenover hem gedragen,
want niemand zal van hem begrijpen,
welk leed hij doorstaat,
totdat hij zijn leed te boven komt
in razende begeerte naar minne.*

Si maect den staerken cranc
Ende den sieken al ghesont,
Si maect den rechten manc;
Si heyelt dien die was ghewont.
Si maect den onbekinden
Die wide weghe cont,
Daer menich in moet dolen;
Si doet hem weten al
Watmen leren sal
In hogher minnen scolen

*Zij maakt de sterke zwak
en de zieke helemaal gezond.
Ze maakt wie recht loopt, kreupel.
Ze geneest degene die verwond was.
Ze maakt de onwetende
bekend met de verre wegen,
waarlangs menigeeen moet dolen.
Ze maakt hen bekend
met al wat men leren moet
in de school van hoge minne.*

Tota pulchra es, Maria

et macula originalis non est in te.

Tu gloria Ierusalem,

tu laetitia Israel,

tu honorificentia populi nostri,

tu advocata peccatorum.

O Maria. O Maria,

virgo prudentissima,

Mater clementissima.

Ora pro nobis.

Intercede pro nobis

ad Dominum Jesum Christum.

U bent onbevlekt Maria

en de erfzonde is niet in u.

U bent de glorie van Jeruzalem

U bent de vreugde van Israël

U bent de eer van ons volk.

U bent de voorspreekster der zondaars,

o Maria, allerwijsste Maagd,

allerbarmhartigste Moeder.

Bid voor ons,

treed voor ons tussen

bij de Heer, Jezus Christus.

Al es dit nuwe jaer begonnen,

Beide de maent ende dat jaer,

Hier es bliscap noch cleyne ghewonnen;

Want ons ghebreken die daghe claer,

Ende andere bliscap menechfout

Die jonghe herten blide maket.

Maer boven al heeft hi onghedout

Die minne begheert ende niet ne volsmaket.

Al is dit nieuwe jaer begonnen,

zowel de maand als het jaer,

hier is nog niet veel blijdschap

mee gewonnen,

want de heldere dagen blijven uit

en vele andere blijde zaken,

die jonge herten blij stemmen.

Maar ondraaglijk leed lijdt vooral hij

die minne begeert

en haar niet ten volle smaakt.

Ay, hem vernoeit der dieper weghe

Die verre ellende besueken sal;

Die doelt na minne ende hevet onseghe

Hem doet wel wee sijn ongheval,

Dat hi so vele van hare niet en weet

Daer hi bi seker wesen mach

Wat minnen lief si ochte leet;

Hi levet wel dicken droeven dach.

Ach, de verdrongen wegen

staan hem zeer tegen

die een ver, vreemd land moet doorzoeken.

Wie dolend op zoek is naar minne

en tegenslag heeft,

hem treft zeer pijnlijk zijn ongelukkig lot,

omdat hij niet voldoende van haar afweet

om zeker te kunnen zijn

van wat minne aangenaam of onaangenaam is.

Hij beleeft heel vaak een droeve dag.

Ay, in alendeghen donkeren weghe
Laet ons die minne dolen wel,
In meneghen storme sonder seghe,
Daer si ons scijnt wreet ende fel;
Ende selken gheeft si sonder pine
Hare grote joye menichfout:
Dit sijn vore ons wel vremde scine,
Maer henghen oechte die kinnen
hare vrie ghewout.

Ay, minne, in welken so ghi doet,
U henenvaren scijnt abolghe;
Maer die fier es ende vroet
Hem es best dat hi met allen volghe,
In sueten, in sueren, in troeste, in vare,
Tote hi vol weet wat ghi hem wilt:
Als ghi hem toent uwe wille so clare
So es sijn wee in vreden ghestil

*Ach, langs verlaten, donkere wegen
laat de minne ons ronddolen,
in vele bestormingen zonder zegepraal,
waar ze zich tegenover ons wreed en
meedogenloos toont. En sommigen geeft ze
zonder dat het hen moeite kost haar grote
vreugde in overvloed. Dit zijn voor ons wel
vreemde manieren, maar het is een genoeg
voor hen die haar vrije macht kennen.*

*Ach minne, wat je ook doet,
jouw weggaan komt over als toorn.
Maar wie dapper en wijs is,
kan het best jou in alle opzichten volgen,
in het zoete, in het zure, in hoop, in vrees,
totdat hij helemaal weet wat jij van hem wilt.
Wanneer jij hem je wil zo duidelijk toont,
dan is zijn pijn in vrede tot bedaren gebracht.*

Moderne Nederlandse vertaling Hadewijch:
Hadewijch Liederen (2009), Veerle Fraeters & Frank Willaert

Biografie

VocaMe: De klank van het licht

„Wanneer wij zingen, houden we altijd de betekenis in gedachten. Naast de muzikale boodschap is er ook de boodschap die via de tekst wordt overgebracht. Soms zijn afzonderlijke woorden en frasen belangrijk, soms is het eerder de algemene stemming van de tekst die in de melodie, het arrangement en de uitvoering doorstroomt.“

Wij, dat is Vocame. Wij zijn vier zangeressen en de multi-instrumentalist Michael Popp. Samen vormen wij een ensemble dat in 2008 ontstond naar aanleiding van de eerste muziekopname van de Byzantijnse componiste Kassia uit de 9e eeuw. Een belangrijk uitgangspunt van ons werk is het onderzoek naar componistes uit de middeleeuwen. Daardoor is het ons gelukt unieke, deels onbekende en vergeten composities te ontdekken en een podium te geven. Voor het Hadewijch-programma wordt de bezetting uitgebreid met Anna Eggersberger (historische harpen) en Ernst Schwindl (draailier).

Zoals in een laboratorium worden de vondsten uit de middeleeuwen onderzocht en afgestoft. Als restauratoren frissen we kleuren op, leggen we het muzikale geraamte bloot en experimenteren en arrangeren we de melodieën van unisono tot polyfone vocale pracht. De aldus ontstane klankbeelden worden verrijkt met instrumentale commentaren en accenten. Ensembleleden verwoorden dit als volgt:

„Wij en ons publiek kunnen leren van deze sterke, veelzijdige vrouwen uit de middeleeuwen.“

„Wanneer wij optreden, meestal in prachtige kerken en kloosters met een fantastische akoestiek, is het meditatieve, mystieke aspect zeer sterk aanwezig. De verschillende arrangementen geven elk lied een eigen kleur en energie.“

„Elke van ons brengt haar individuele timbre en al haar ervaringen – niet alleen zangtechnisch – in het ensemble in. Hier proberen we een gezamenlijke klank te ontwikkelen: met bescheidenheid, door de eigenschappen die niet met elkaar te verbinden zijn terzijde te leggen en bijna op kloosterlijke wijze samen te werken, waardoor in het beste geval uit de vier zangeressen een ‘vijfde’ stem ontstaat.“

*„De instrumentale begeleiding is even etherisch, betoverend en tegelijk
geaard door haar materiële componenten: hout, snaren, trillingen ...”*

Met andere woorden: onze arrangementen zijn telkens opnieuw een poging om de individuele en onmiskenbare klank van ons ensemble te scheppen.

Concerten: Stockholm Early Music Festival, Rheingau Musik Festival, Europäische Kirchenmusiktage Schwäbisch Gmünd, Musica Sacra International, Vancouver Early Music Festival, Festival Tres Culturas Murcia, Fränkischer Sommer en anderen, diverse radio- en televisieoptredens.

Abdij van Averbode

De norbertijnenabdij van Averbode wordt in 1134 gesticht op initiatief van Arnold II, graaf van Loon. Het is oorspronkelijk een dubbelklooster, waarin zowel mannen als vrouwen leefden. In het begin van de 13de eeuw wordt de abdij definitief 'ontdub beld' en verhuizen de zusters naar Keizerbos.

Doorheen de eeuwen kent de abdij heel wat beproevingen: plunderingen, branden, de pest,... Na de Franse revolutie wordt ze zelfs verkocht, maar in het begin van de 19e eeuw kopen de broeders de abdij terug. Het kloosterleven wordt hervat en de abdij wordt de spil van heel wat activiteiten, zoals missiewerk, onderwijs en een uitgeverij.

A person wearing a dark blue sweater and dark pants is holding a large white rectangular sign with both hands. The sign has a circular cutout in the center. Inside the cutout, a list of various cultural and artistic fields is written in bold, black, uppercase letters, arranged in a circular pattern. Below the cutout, the text 'Klara. Blijf verwonderd.' is printed in a bold, black, sans-serif font.

EXPERIMENT/BIJZONDERE
KUNST/THEATER/JAZZ/ACROBATIE
KLASSIEKE MUZIEK/POEZIE
DESIGN/FOTOGRAFIE/DANS
OUDE MUZIEK/LITERATUUR
OPERA/ARCHITECTUUR/PLAATS
FILOSOFIE/FILMMUZIEK/LEVEN
GESCHIEDENIS/ERFGOED/GELUK
HEDENDAAGSE MUZIEK/FESTIVAL
POLITIEK/ECONOMIE/WORK
PERFORMANCE/SOCIOLOGIE
CHANSON/SOUNDSCAPE

Klara. Blijf verwonderd.

van roey

BOUWEN MET MENSEN

Oostmalsesteenweg 261 · 2310 Rijkervorsel · T +32 3 340 17 11 · info@vanroey.pro · www.vanroey.pro

COLOFON

ALGEMENE COÖRDINATIE EN ORGANISATIE

Festival van Vlaanderen Kempen vzw
met dank aan sponsor IOK
en mediasponsor Klara

ORGANISATIE

Mathias Coppens
directeur
Michaela Defever
marketing & PR
Iris Teunissen
productie
Jelle Dierickx
programma Musica Divina 2025

RAAD VAN BESTUUR

Marc De Geyter
voorzitter
Kris Vreys
ondervoorzitter
François Mylle
secretaris
Greet De Clerck
Liana Davtyan
Annemarie Peeters
Jerry Aerts
Annick Schramme
Björn Siffer

SAMENSTELLING EN REDACTIE

Jelle Dierickx
Michaela Defever
Iris Teunissen

ONTWERP EN CAMPAGNEBEELDEN

www.emilielauwers.be

VERANTWOORDELIJKE UITGEVER

Mathias Coppens
Festival van Vlaanderen Mechelen/Kempen vzw
Onder-den-Toren 12
2800 Mechelen

EUROPEAN FESTIVAL ASSOCIATION

Het Festival van Vlaanderen Mechelen maakt deel
uit van de koepel Festival van Vlaanderen en is
lid van de European Festival Association en de
International Society for Contemporary Music.

Programma onder voorbehoud van wijzigingen.

CONTACT

Festival van Vlaanderen Kempen vzw

Onder-den-Toren 12, 2800 Mechelen
T +32 (0)15 20 49 82
kempen@festival.be

www.musica-divina.be

SUBSIDIENTEN

MET DE STEUN VAN

De steden Geel, Hoogstraten, Lier, Herentals, Hoogstraten en Turnhout en de gemeenten Mol, Westerlo, Heist-op-den-Berg en Scherpenheuvel, de abdijen van Postel, Averbode en Tongerlo, en de kerkfabrieken en de toerismediendiensten van de betrokken steden en gemeentes.

SPONSORS

PARTNERS

